

มาตรการกฎหมายเกี่ยวกับธนาคารเวลาในประเทศไทย Legal Measures Relating to Time Bank in Thailand

จักรี อุดนรินทร์¹

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 99 หมู่ 9 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

เมลติดต่อ: chakria@nu.ac.th

Chakri Adunnirat

Faculty of Law, 99, Moo 9, Thapo, Mueang, Phitsanulok, 65000, E-mail: chakria@nu.ac.th

Received: August 10, 2021; Revised: September 23, 2021; Accepted: September 27, 2021

บทคัดย่อ

ธนาคารเวลา (Time Bank) หรือ (Time Banking) เป็นรูปแบบกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนดูแลซึ่งกันและกันด้วยการแลกเปลี่ยนทักษะ ประสบการณ์ บริการขั้นพื้นฐาน และสามารถสะสมเวลาในบัญชีธนาคารเวลา เมื่อยามจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือก็สามารถเบิกมาใช้ได้ การนำรูปแบบดังกล่าวมาใช้ในการดูแลผู้สูงอายุเป็นประโยชน์ในการรองรับสังคมสูงวัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ธนาคารเวลามีลักษณะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ด้วยประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายส่งเสริมสนับสนุนองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร การจัดตั้งองค์กรธนาคารเวลาจึงอาศัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งธนาคารเวลา ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการกฎหมายเกี่ยวกับธนาคารเวลา โดยประเทศไทยควรดำเนินการบัญญัติกฎหมายส่งเสริมองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรเพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งธนาคารเวลา มีสิทธิได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐและได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษี

คำสำคัญ: ธนาคารเวลา ผู้สูงอายุ สวัสดิการ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Assistance Professor, Lecturer, Faculty of Law Naresuan University).

Abstract

Time Bank (Time Banking) is a form of activity that encourages communities to care for each other by exchanging skills, experiences, basic services and can accumulate time in time bank account which can be withdrawn when needed help. The adoption of such a model in the care of the elderly is beneficial to support the aging society in the future. Time Banks is a non-profit organization. Thailand does not have a law to support non-profit organizations. The establishment of the Time Banking Organization is based on the Civil and Commercial Code and the Social Welfare Promotion Act B.E. 2546, which are not sufficient to support the establishment of a time bank. Therefore, it is necessary to take legal measures on time banks. The article suggests that Thailand should enact a law to promote non-profit organizations to promote and support the establishment of a time bank eligible for government subsidies and tax benefits

Keywords: Time Bank, Elderly, Social Welfare

1. บทนำ

ประเทศไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุมาเป็นเวลากว่าสิบปี โดยในปี พ.ศ. 2564 จะมีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ประเทศไทยคาดว่าจะเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอดในปี พ.ศ. 2574 การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุเป็นภาระของรัฐ สังคม ชุมชน และครอบครัวในการดูแล รักษาสุขภาพ ที่อยู่อาศัย คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม ตลอดจนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุดังกล่าวทำให้ประเทศไทยต้องเตรียมการเพื่อดูแลผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของนโยบายรัฐ หน่วยงานของรัฐ ระบบสวัสดิการต่าง ๆ ที่จะช่วยเหลือและส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุ การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับภาวะสังคมผู้สูงอายุที่เรียกว่าธนาคารเวลา (Time bank) หรือ (Time Banking) เป็นรูปแบบกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนดูแลซึ่งกันและกันด้วยการแลกเปลี่ยนทักษะ ประสิทธิภาพ บริการขั้นพื้นฐาน และสามารถสะสมเวลาไว้เหมือนเราออมเงินในบัญชีธนาคารของเราเมื่อยามจำเป็นที่ต้องได้รับความช่วยเหลือก็สามารถเบิกเวลามาใช้ได้ ธนาคารเวลาเป็นรูปแบบหนึ่งของระบบดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวข้องกับระบบหรือรูปแบบของธนาคารเวลาแต่อย่างใด มีแต่เพียงแนวทางดำเนินการที่อยู่ในความดูแลของกรมกิจการผู้สูงอายุ สังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรที่จะศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธนาคารเวลาของประเทศที่มีการจัดตั้งธนาคารเวลาอยู่ในรูปของนิติบุคคลเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์และรูปแบบของธนาคารเวลา

การนำรูปแบบธนาคารเวลา (Time bank) มาใช้จะช่วยให้คนในชุมชนดูแลซึ่งกันและกัน สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดแก่คนในชุมชนบนสัมพันธภาพแห่งความไว้วางใจเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 42 ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์กรชุมชน หรือหมู่คณะอื่น มาตรา 43 (4) บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิจัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชน อีกทั้งยังสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 71 รัฐจึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินการและกฎหมายของไทยในปัจจุบันที่เป็นอุปสรรคหรือสนับสนุนในการนำรูปแบบธนาคารเวลา (Time Bank) มาใช้ในการดูแลผู้สูงอายุ โดยศึกษากฎหมายของต่างประเทศที่สนับสนุนการนำรูปแบบธนาคารเวลา (Time Bank) มาปรับใช้ในการดูแลผู้สูงอายุ โดยคัดเลือกจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น และ คอมมอนลอว์ (Common Law) ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา อย่างละ 1 ประเทศ เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายของ

ทั้งสองประเทศและกฎหมายของไทย นำผลที่ได้เสนอแนะทางเลือกรูปแบบและมาตรการทางกฎหมายของไทยที่จำเป็นเพิ่มเติมแก่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนในการนำรูปแบบธนาคารเวลา (Time bank) มาใช้กับการดูแลผู้สูงอายุ ตั้งแต่รูปแบบและสถานะขององค์กร กลุ่มสมาชิก การบริหารจัดการ สิ่งสนับสนุน เงินสนับสนุน และสิทธิประโยชน์

มาตรการกฎหมายเกี่ยวกับธนาคารเวลานี้จะเป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ส่วนราชการต่างๆ โดยเฉพาะองค์กรในระดับจังหวัดและท้องถิ่น ตลอดจนประชาชนทั่วไป สามารถเข้าใจถึงกฎหมายเกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการจัดตั้งและการดำเนินงานของธนาคารเวลา อีกทั้งเป็นแนวทางให้แก่ภาครัฐที่จะตรากฎหมายเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ไม่แสวงหากำไรและรายได้มาแบ่งปันกันโดยมุ่งดำเนินกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ อย่างแท้จริงซึ่งมีอยู่มากมายในปัจจุบันโดยเฉพาะธนาคารเวลาที่ช่วยรองรับสังคมสูงอายุในอนาคตแล้ว ยังส่งเสริมวัฒนธรรมของการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเป็นการสร้างสังคมให้เกิดการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2. ธนาคารเวลากับการดูแลผู้สูงอายุตามกฎหมาย

ธนาคารเวลากับการคุ้มครองผู้สูงอายุ มีแนวคิด ที่มา หลักการสำคัญ และลักษณะการคุ้มครองที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย พอสรุปได้ดังนี้

2.1 ธนาคารเวลา

2.1.1 แนวคิด ที่มา และหลักการสำคัญของธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา (Time Bank) เกิดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1973 ณ เมืองโอซาก้า (Osaka) ประเทศญี่ปุ่น โดยนาง Teruko Mizushima ซึ่งนำไปสู่การสร้างเครือข่าย Time Bank ทั่วประเทศญี่ปุ่นในเวลาต่อมา ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกภายใต้ชื่อ ธนาคารแรงงานอาสาสมัคร (Voluntary Labour Banks: VLB) หรือเครือข่ายอาสาสมัคร (Voluntary Labour Network: VLN) เป็นการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมของผู้หญิงญี่ปุ่น² ที่เริ่มต้นจากการกำหนดรูปแบบที่เรียกว่า “purist”³ คือการแลกเปลี่ยนบริการของเครดิตเวลาผ่านรูปแบบธนาคารเวลาที่จำลองขึ้น มีการแลกเปลี่ยน

² Bernard Lietaer, “Complementary Currencies in Japan Today: History, Originality and Relevance,” *International Journal of Community Currency Research* 8, no. 1 (2004): 1-23.

³ Jill Miller, “Mizushima and her Creation of Time Banking,” accessed June 8, 2021, <http://www.transitsocialinnovation.eu/sii/ctp/tb-japan-1>.

เวลาในแนวนอน (การให้และรับบริการในช่วงเวลาปัจจุบัน) และการแลกเปลี่ยนเวลาในแนวดิ่ง (การฝากเงินในรูปแบบเวลาเพื่อใช้ในอนาคต) เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล (person to person) โดยใช้เวลาเป็นสกุลเงินเท่านั้น รูปแบบนี้เป็นกลไกและเครื่องมือในการดูแลผู้สูงอายุโดยการสร้างเครือข่ายให้แก่แม่บ้านผู้หญิงเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ⁴ มีการจัดระเบียบความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภายในกลุ่มและสรรหาบุคลากรเข้ามาดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ประโยชน์จากรูปแบบนี้จะช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มด้วยการสะสมเครดิตเวลาไว้กับธนาคารและไถ่ถอนไปใช้ในภายหลังเมื่อถึงวัยชรา⁵ แนวคิดและหลักการดังกล่าวได้พัฒนาจนต่อมาเกิดองค์กรธนาคารเวลาและแพร่หลายนำไปสู่การเกิดขึ้นของระบบธนาคารเวลาของประเทศสหรัฐอเมริกาในเวลาต่อมา

ระบบธนาคารเวลา (Time Bank) ของสหรัฐอเมริกา เดิมรู้จักกันในชื่อ Time Dollar Network จัดตั้งขึ้นในเมืองไมอามี (Miami) มลรัฐฟลอริดา (Florida) ในช่วงกลาง ทศวรรษ 1980 โดยศาสตราจารย์ด้านกฎหมายชื่อว่าเอ็ดการ์ คาคห์น (Edgar Cahn) คิดค้นระบบการแลกเปลี่ยนและประเภทของเงินชนิดใหม่⁶ แนวคิดเกิดจากทุกคนใช้เงินเป็นปกติ เมื่อประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกนได้ประกาศว่าจะไม่มีเงินอีกแล้วสำหรับโครงการทางสังคมเพื่อช่วยเหลือแก่ผู้ถูกทอดทิ้งหรือที่ไร้ที่พึ่ง จึงคิดว่าควรเอาปัญหาเรื่องการขาดแคลนเงินและคนไร้ที่พึ่งมาสร้างเงินชนิดใหม่เพื่อแก้ปัญหาให้แก่คนที่ไร้ที่พึ่ง มีหลักการสำคัญ คือ การให้หนึ่งชั่วโมง และรับหนึ่งชั่วโมง หนึ่งชั่วโมง เท่ากับ หนึ่งเครดิตการบริการ หรือ หนึ่งไทม์ดอลลาร์ (One hour = one service credit or Time Dollars) กล่าวคือ การใช้ธนาคารเวลา (Time Bank) เพื่อซื้อความช่วยเหลือจากสมาชิกคนอื่น เช่น บุคคลที่ต้องไปโรงพยาบาลให้บุคคลหนึ่งช่วยทำอาหาร ดูแลสัตว์เลี้ยงให้ในระหว่างไปโรงพยาบาล การช่วยเหลือเหมือนกับการออมทรัพย์ไว้ในบัญชีธนาคาร Time Dollars ระบบนี้จำเป็นต้องมีระบบคอมพิวเตอร์ติดตามสิ่งที่ผู้คนสามารถทำได้ให้กันและกัน และบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานจับคู่บุคคลที่ต้องการบริการกับบุคคลที่สามารถในการให้บริการได้ ระบบแลกเปลี่ยนแบบนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และดึงความสามารถของบุคคลให้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือชุมชน

⁴ M. Hayashi, "Japan's Fureai Kippu Time-Banking in Elderly care: Origins, Development, Challenges and Impact," *International Journal of Community Currency Research* 16, no. A (2012): 30-44.

⁵ Jill Miller, "Both borrowers and Lenders: Time Banks and the Aged in Japan," (master's thesis, Australian National University, 2008), 127.

⁶ Edgar S. Cahn, *No More Throw-Away People the Co-Production Imperative*, 2nd ed. (Washington, DC: Essential Books, 2004), 6.

2.1.2 รูปแบบของธนาคารเวลา

รูปแบบธนาคารเวลาของเอ็ดการ์ คานน์ (Edgar Cahn)⁷ เริ่มตั้งแต่การจัดทำรายชื่อสมาชิกและรายชื่อของบริการตามความสามารถของสมาชิก การช่วยเหลือให้บริการ การรับเครดิตเวลา การจับคู่งานบริการ การไถ่ถอนเครดิตเวลา และจรรยาบรรณในการดำเนินการประกอบไปด้วย⁸

การฝาก คือ การที่บุคคลฝากเวลาที่เขาได้ให้บริการหรือการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสภาพแวดล้อม ตัวอย่างเช่น การดูแลผู้สูงอายุ และเด็ก เมื่อบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกได้ทำการให้บริการต่าง ๆ ดังเช่นที่กล่าวมาแล้ว ก็จะนำเวลาที่ให้บริการดังกล่าวฝากไว้กับธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา คือ คนกลางหรือตัวกลางในการเชื่อมต่อระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ กล่าวคือ ธนาคารเวลาจะประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่จะบริหารจัดการผู้รับ-ผู้ให้ โดยจับคู่ประเมินความต้องการ เตรียมความพร้อม จัดกิจกรรมที่เหมาะสม

การถอน คือ การตอบแทนหรือการถอนคืน ซึ่งสมาชิกสามารถทำได้ตลอด การถอนเป็นการรับผลตอบแทนในรูปของการบริการ ในกรณีที่ไม่ประสงค์รับการตอบแทนในรูปแบบใด ๆ สมาชิกธนาคารเวลา สามารถบริจาคให้กับคณะกรรมการเวลาในพื้นที่ เพื่อบริหารจัดการเวลาจัดสรรไปให้บริการผู้อื่นต่อไป

2.1.3 การบริหารจัดการธนาคารเวลา

แนวทางในการการบริหารจัดการธนาคารเวลาประกอบไปด้วย⁹ (1) คน (Man) ได้แก่ คนทุกกลุ่มทุกวัย ประกอบด้วยสมาชิกของธนาคารเวลาควรมีอายุ 15 ปีขึ้นไป ส่วนเจ้าหน้าที่เป็นบุคคลที่เชื่อมต่อระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ส่วนคณะกรรมการเป็นผู้กำหนดกติกาของธนาคารเวลา (2) การจัดการ (Management) การจัดการบริหารธนาคารเวลาต้องอาศัยผู้นำชุมชน คณะกรรมการ เพื่อ สร้างกฎกติกา ฝึกอบรม จัดเก็บข้อมูล จัดการความรู้ ตลอดจนประชาสัมพันธ์ให้ทุกคนในท้องถิ่นทราบ (3) สิ่งสนับสนุน (Material) สถานที่ทำการของธนาคารเวลาเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเป็นที่จัดเก็บระบบข้อมูล ซึ่งอาจอยู่ในรูป เอกสาร หรือ Software หรือ Application ข้อมูลที่จำเป็นของชุมชน ภูมิปัญญา วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น และบัตรประจำตัวสมาชิก

⁷ Ibid., 10.

⁸ กองส่งเสริมสวัสดิการและคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ กรมคุ้มครองสิทธิ, แนวทางการดำเนินงานธนาคารเวลาแห่งประเทศไทย (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2562), 12.

⁹ เนตร หงษ์ไกรเลิศ, การวิจัยและพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการดำเนินงาน “ธนาคารเวลา” (รายงานการวิจัย) (กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการพัฒนานโยบายสาธารณะ เพื่อสุขภาวะรองรับสังคมสูงวัย, ม.ป.ป.), 122-123.

(4) เงิน (Money) เงินเป็นสิ่งที่สนับสนุนในการดำเนินการโดยอาจได้มาจากการระดมทุนโดยชุมชน การรับบริจาค การจัดเก็บค่าสมาชิก หน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือ ภาคีเครือข่าย เช่น องค์กรเอกชนต่าง ๆ

2.2 การคุ้มครองผู้สูงอายุตามกฎหมายไทย

ประเทศไทยมีการคุ้มครองผู้สูงอายุรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 เรื่อยมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และได้ตราพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 54 ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิผู้สูงอายุให้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในด้านต่าง ๆ ประเทศไทยจึงมีกฎหมายคุ้มครองผู้สูงอายุใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน

2.2.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติเรื่องการคุ้มครองผู้สูงอายุไว้ในแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 71 รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ จึงเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบาย เพื่อคุ้มครองผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลทุกรัฐบาลต้องยึดถือและปฏิบัติให้สอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์กร ชุมชน หรือหมู่คณะอื่น¹⁰ ดังนั้น การรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อคุ้มครองผู้สูงอายุจึงกระทำได้ภายใต้การรับรองของรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ การจัดตั้งองค์กรดังกล่าวอาจจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นสวัสดิการชุมชน¹¹ คุ้มครองดูแลผู้สูงอายุจึงสามารถกระทำได้ตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ โดยบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิจัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชน สิทธิของบุคคลและชุมชน หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย¹²

¹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 42.

¹¹ สวัสดิการชุมชน หมายถึงการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน หมายรวมถึงทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ การช่วยเหลือที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ผู้ด้อยโอกาส เป็นระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในชุมชน ที่มีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, “สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สวัสดิการชุมชน,” สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2564, <https://web.codi.or.th/faq/20190425-844/>.

¹² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 43.

2.2.2 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ให้นิยาม ผู้สูงอายุ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย โดยกฎหมายฉบับนี้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น บริการทางการแพทย์ อาชีพ บริการสาธารณะ เงินสงเคราะห์ และอื่นที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย¹³ กฎหมายฉบับนี้จึงตราออกมาสิทธิของผู้สูงอายุที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมโดยรัฐและหน่วยงานของรัฐ

ดังนั้น รูปแบบของธนาคารเวลา (Time Bank) สามารถนำไปใช้รองรับการเข้าสู่สังคมสูงวัยได้ในอนาคต กล่าวคือ เมื่อคนในวัยทำงานหรือหนุ่มสาวให้บริการและฝากเครดิตเวลาไว้กับธนาคารเวลาในปัจจุบันเหมือนการออมทรัพย์เมื่อถึงวัยชราเป็นผู้สูงอายุก็สามารถที่จะเบิกถอนเครดิตเวลาเหล่านั้นมาใช้ได้ โดยไม่ต้องใช้เงินหรือขอความช่วยเหลือจากญาติ

3. การจัดตั้งธนาคารเวลาตามกฎหมายเกี่ยวกับองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร

รูปแบบธนาคารเวลา (Time bank) เกิดจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายหรือกลุ่มของภาคประชาชนที่เป็นอาสาสมัครเพื่อทำกิจกรรมในลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือสาธารณะ จัดตั้งขึ้นโดยไม่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหารายได้หรือผลตอบแทนมาแบ่งปันกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร สำนักงานสถิติแห่งชาติ¹⁴ ให้นิยามขององค์การเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร หมายถึง องค์การ มูลนิธิ สมาคม สหภาพ และพรรคการเมือง ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานที่มีลักษณะ หน้าที่หรือกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มิใช่เฉพาะกลุ่ม เป็นองค์การที่ปกครองตนเองโดยมีคณะกรรมการเป็นผู้กำหนดนโยบายและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ไม่แสวงหากำไรและไม่แบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิก ไม่ใช่ของค์การฯ ของรัฐ แม้้องค์การฯ นั้นจะจัดตั้งขึ้นโดยรัฐ หรือได้รับการสนับสนุนจากรัฐ

การจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรในรูปแบบของนิติบุคคลนั้นอาจจัดตั้งขึ้นได้ในหลายรูปแบบโดยอาศัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายพิเศษ ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ปัจจุบันได้มีความพยายามเสนอร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร 2 ฉบับ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและ

¹³ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546, มาตรา 11.

¹⁴ กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจองค์การเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร พ.ศ. 2561 The 2018 Non-Profit Organization Survey (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกเบี๋ย, 2562), 3.

พัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ. และ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินงานขององค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกัน พ.ศ. ซึ่งพออธิบายได้สังเขปดังนี้

3.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สมาคมอาจจัดตั้งขึ้นได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกันและมีใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน ซึ่งต้องมีข้อบังคับและจดทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย¹⁵ ข้อบังคับได้แก่ ชื่อ วัตถุประสงค์ที่ตั้งสำนักงาน วิธีบอกรับสมาชิก จำนวนกรรมการ การจัดการ การบัญชี และการประชุมใหญ่¹⁶ การจดทะเบียนสมาคมต้องให้ผู้เป็นสมาชิกไม่น้อยกว่า 3 คนยื่นคำร้องเป็นหนังสือต่อนายทะเบียนพร้อมแนบข้อบังคับ และผู้จะเป็นสมาชิกไม่น้อยกว่า 10 คนประกอบคำขอ¹⁷ ต้องมีชื่อนำหน้าว่า “สมาคม”¹⁸ นายทะเบียนตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารจึงรับจดทะเบียน¹⁹ เมื่อจดทะเบียนแล้วมีฐานะเป็นนิติบุคคล²⁰ กรรมการของสมาคมเป็นผู้ดำเนินกิจการของสมาคมภายใต้กฎหมายและข้อบังคับ²¹ และเป็นผู้แทนสมาคมในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก²² สมาชิกของสมาคมต้องชำระค่าบำรุง²³ และจะลาออกเมื่อใดก็ได้ เว้นแต่ข้อบังคับกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น²⁴ สมาชิกของสมาคมรับผิดชอบในหนี้ของสมาคมไม่เกินจำนวนค่าบำรุงสมาชิกที่ค้างอยู่²⁵ ทั้งนี้ สมาคมย่อมเลิกได้เมื่อมีเหตุตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ สิ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้ กิจการสำเร็จแล้ว ล้มละลาย ถูกเพิกถอนจากนายทะเบียน²⁶ เมื่อเลิกสมาคมแล้วให้มีการชำระบัญชี²⁷

3.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546

องค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

-
- ¹⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 78.
¹⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 79.
¹⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 81.
¹⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 80.
¹⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 82.
²⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 83.
²¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 86.
²² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 87.
²³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 90.
²⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 91.
²⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 92.
²⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 101.
²⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 106.

3.2.1 องค์การสาธารณประโยชน์

สมาคม มูลนิธิ หรือองค์กรเอกชนที่มีวัตถุประสงค์จัดสวัสดิการสังคม²⁸ ให้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติเพื่อรับรอง²⁹ เป็นองค์การสาธารณประโยชน์³⁰ สมาคมหรือมูลนิธิจะต้องดำเนินการและมีผลงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมต่อเนื่องจนถึงวันยื่นคำขอไม่น้อยกว่าหกเดือน สำหรับองค์กรภาคเอกชนต้องดำเนินการและมีผลงานด้านสวัสดิการสังคมต่อเนื่องจนถึงวันยื่นคำร้องไม่น้อยกว่า 1 ปี ทั้งนี้ ต้องมีบุคลากรหรืออาสาสมัครในการปฏิบัติงานประจำหรือมีที่ปรึกษาที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ มีการกำหนดสาขาในการจัดสวัสดิการสังคมที่จะดำเนินการอย่างชัดเจน เช่น การบริการสังคม การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพ นันทนาการ และกระบวนการยุติธรรม มีการกำหนดลักษณะหรือรูปแบบ และวิธีการในการดำเนินการจัดสวัสดิการสังคม เช่น การส่งเสริม การพัฒนา การสงเคราะห์ การคุ้มครอง การป้องกัน การแก้ไข และการบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น³¹ เมื่อได้รับการรับรองเป็นองค์การสาธารณประโยชน์แล้ว ให้จัดแจ้งในทะเบียนสามารถใช้ข้อความว่า “องค์การสาธารณประโยชน์” ในวงเล็บท้ายชื่อได้ มีสิทธิขอรับการสนับสนุนจากกองทุนตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด³²

3.2.2 องค์การสวัสดิการชุมชน

องค์กรภาคประชาชน³³ ที่ประสงค์จะจัดตั้งเป็นองค์การสวัสดิการชุมชน³⁴ นั้นต้องมีวัตถุประสงค์ในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่สมาชิกในชุมชนหรือที่เข้าร่วมตัวเป็นเครือข่ายขององค์กรสวัสดิการชุมชน ตามมาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด โดยคำนึงถึงความหลากหลายทาง

²⁸ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546, มาตรา 34.

²⁹ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546, มาตรา 13 (15).

³⁰ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546, มาตรา 3 “องค์การสาธารณประโยชน์” หมายความว่า องค์กรภาคเอกชนที่ได้รับการรับรองให้ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมตามพระราชบัญญัตินี้

³¹ ข้อกำหนดคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการยื่นคำขอและการรับรองเป็นองค์การสาธารณประโยชน์ พ.ศ. 2555, ข้อ 6 และ ข้อ 9.

³² พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546, มาตรา 35.

³³ “องค์กรภาคประชาชน” หมายความว่า องค์กรซึ่งเป็นการรวมของประชาชนในชุมชนโดยประชาชนจัดตั้งกันขึ้นเองหรือโดยการแนะนำหรือสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ เอกชน องค์กรเอกชนหรือองค์การพัฒนาเอกชน ข้อ 4 ข้อกำหนดคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำขอเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน พ.ศ. 2555.

³⁴ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546, มาตรา 3 “องค์กรสวัสดิการชุมชน” หมายความว่า องค์กรภาคประชาชนที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่สมาชิกในชุมชน หรือปฏิบัติงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมของเครือข่ายองค์กรสวัสดิการชุมชน และได้รับการรับรองให้ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมตามพระราชบัญญัตินี้

ภูมิสังคมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น (มาตรา 40/1) อาจยื่นคำขอต่อคณะกรรมการให้รับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน ทั้งนี้ต้องมีการดำเนินกิจการและผลงานด้านการจัดสวัสดิการสังคม หรือการปฏิบัติงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมต่อเนื่องจนถึงวันยื่นคำขอไม่น้อยกว่าหนึ่งปี มีที่ทำการตั้งอยู่ในท้องที่ที่จะยื่นคำขอไม่น้อยกว่าหนึ่งปี มีบริการสวัสดิการสังคมในระดับชุมชนที่หลากหลายตามสภาพภูมิสังคมของชุมชน³⁵ เช่น การช่วยเหลือทางการเงิน สิ่งของหรือบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรและการแลกเปลี่ยนแรงงาน การรวมกลุ่มอาชีพ เป็นต้น กรณีการรวมตัวเป็นองค์กรเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรภาคประชาชน ต้องมีการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ ประสานงาน และเชื่อมโยงในการจัดสวัสดิการสังคมอย่างต่อเนื่องมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมอย่างสม่ำเสมอ เมื่อได้รับการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชนแล้วสามารถใช้ข้อความว่า “องค์กรสวัสดิการชุมชน” ในวงเล็บท้ายชื่อได้³⁶ ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล มีสิทธิขอรับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมจัดสวัสดิการสังคมได้ ปัจจุบันนี้มีลักษณะจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน สมทบงบประมาณจาก 3 ฝ่าย คือ ทุนจากการสมทบของสมาชิกในชุมชน ทั้งรูปแบบของทรัพย์สินหรือการ สมทบเงินวันละบาท การสมทบจากรัฐบาลกลาง และการสมทบจากองค์กรปกครองส่วน³⁷

3.3 ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ.

ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม ซึ่งเสนอโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง³⁸ ได้กำหนดนิยามของคำว่า “องค์กรภาคประชาสังคม” ไว้ในมาตรา 3 หมายความว่า องค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรธุรกิจไม่ว่าจะมีสถานะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ตาม จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น สังคม หรือส่วนรวม โดยไม่แสวงหากำไรมาแบ่งปันกันแต่ไม่รวมถึง นิติบุคคล องค์กร หรือคณะบุคคลที่จัดตั้งและดำเนินการเพื่อเอื้อประโยชน์ให้พรรคการเมือง องค์กรธุรกิจ หรือหน่วยงานของรัฐทั้งโดยตรงหรือโดยทางอ้อม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนดทั้งนี้ ต้องจด

³⁵ ข้อกำหนดคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการยื่นคำขอและการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน พ.ศ. 2555, ข้อ 5.

³⁶ ข้อกำหนดคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการยื่นคำขอและการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน พ.ศ. 2555, ข้อ 8.

³⁷ คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน ปีงบประมาณ 2563 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

³⁸ เสนอโดยนางสุณี ไชยรส และประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 11,799 คน เปิดรับฟังความคิดเห็นตาม มาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญ เห็นตั้งแต่วันที่ 8 มกราคม 2564 ถึงวันที่ 12 พฤษภาคม 2564

แจ้งกับสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม³⁹ การขอรับการสนับสนุนต้องจัดแจ้งตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และแบบที่คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคมกำหนด⁴⁰ เมื่อจัดแจ้งแล้วจะได้รับสิทธิประโยชน์ในด้านต่าง ๆ⁴¹ เช่น ได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุน การช่วยเหลือด้านวิชาการ พัฒนาศักยภาพของบุคลากร มีสิทธิได้รับการยกเว้นภาษีสำหรับเงินที่ได้รับการอุดหนุนตามที่คณะกรรมการกำหนด หรือเงินซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานหรือหน่วยงานของรัฐอื่นตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ประมวลรัษฎากรกำหนดและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคมตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามกฎหมายอื่น ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ประมวลรัษฎากรกำหนด⁴² บุคคลที่บริจาคให้เงินแก่กองทุนส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม หรือให้การสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาสังคมมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษี⁴³ นำเงินที่บริจาคไปหักเป็นค่าลดหย่อนหรือรายจ่าย เช่นเดียวกันกับการบริจาคเพื่อองค์กรสาธารณประโยชน์ตามประมวลรัษฎากร⁴⁴

3.4 ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินงานขององค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกัน พ.ศ.

ร่างกฎหมายฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกฎหมายกลางในการกำกับดูแลองค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกัน โดยกำหนดคำนิยามของ “องค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกัน” หมายความว่ารวมถึงคณะบุคคลที่มีได้จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายเฉพาะแต่ดำเนินกิจกรรมโดยไม่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกันด้วย⁴⁵

³⁹ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ., มาตรา 15 (6).

⁴⁰ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ., มาตรา 34.

⁴¹ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ., มาตรา 35 ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 34 ให้องค์กรภาคประชาสังคมได้รับสิทธิประโยชน์ ดังต่อไปนี้

(1) ขอรับการสนับสนุนเงินจากกองทุนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ ที่คณะกรรมการกำหนด

(2) การช่วยเหลือจากสำนักงานในทางวิชาการ การส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรในการทำงานจากภาคส่วนอื่น หรือในด้านที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม

(3) สิทธิประโยชน์ด้านภาษีอากร ตามที่กำหนดในมาตรา 37 และมาตรา 38 และมาตรา 39 โดยให้รวมถึงบุคคลที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาสังคมที่ได้จัดแจ้งตามกฎหมาย

(4) สิทธิประโยชน์หรือการช่วยเหลืออื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการกำหนด

⁴² ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ., มาตรา 37.

⁴³ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ., มาตรา 38.

⁴⁴ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ., มาตรา 39.

⁴⁵ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินงานขององค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกัน พ.ศ., มาตรา 4.

ต้องจัดแจ้งต่อผู้รับจัดแจ้งตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด และเมื่อจัดแจ้งแล้ว ให้องค์กรดังกล่าวมีสิทธิได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการจากรัฐตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น สมาคมที่จดทะเบียนจัดตั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วและองค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกันที่จัดตั้งตามกฎหมายอื่นแล้ว เช่น องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรสวัสดิการชุมชน ได้รับการยกเว้นไม่ต้องดำเนินการจัดแจ้งอีก นอกจากต้องดำเนินการตามกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งและการดำเนินกิจการขององค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกันแต่ละแห่ง และที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้เป็นการเฉพาะแล้ว องค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกันต้องปฏิบัติตามกฎหมายนี้เพิ่มเติมด้วย⁴⁶ หากผู้ดำเนินการขององค์กรมีได้จัดแจ้ง จะถูกเพิกถอนการจัดแจ้ง⁴⁷ และต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ⁴⁸

4. กฎหมายเกี่ยวกับธนาคารเวลาในต่างประเทศ

กฎหมายเกี่ยวกับธนาคารเวลาในต่างประเทศของประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา แบ่งเป็นหัวข้อย่อยพอสังเขปได้ดังนี้

4.1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

ประเทศญี่ปุ่นได้ตรากฎหมาย กฎหมายส่งเสริมกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไรตามที่กำหนด (Law to Promote Specified Nonprofit Activities) ชื่อย่อว่า NPO ขึ้นในปี ค.ศ. 1998 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ดีของกิจกรรมที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่อยู่รูปแบบของ อาสาสมัครและกิจกรรมอื่น ๆ ที่ดำเนินการอย่างอิสระโดยประชาชนเพื่อประโยชน์ต่อสังคม โดยกำหนดสถานภาพให้กับองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมที่ไม่แสวงหาผลกำไร และสนับสนุนความก้าวหน้าของสาธารณประโยชน์⁴⁹ กฎหมาย NPO เกิดจากประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 34 ในการเรื่องการจัดตั้งสมาคมนั้นก่อให้เกิดความยากลำบากสำหรับกลุ่มบุคคลที่ต้องการเป็น องค์กรสาธารณประโยชน์⁵⁰ จึงได้บัญญัติกฎหมาย NPO ขึ้นมาและปูทางไปสู่การเกิดขึ้นของ

⁴⁶ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินงานขององค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกัน พ.ศ., มาตรา 5.

⁴⁷ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินงานขององค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกัน พ.ศ., มาตรา 9.

⁴⁸ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินงานขององค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกัน พ.ศ., มาตรา 10.

⁴⁹ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 1.

⁵⁰ R. Pekkanen, "Japan's New Politics: The Case of the NPO Law," *Journal of Japanese Studies* 26, no. 1 (2001): 118.

เครือข่าย Time Bank จำนวนมากขึ้น เช่น ธนาคารแรงงานอาสาสมัคร (Voluntary Labour Banks (MLB)) (The Japan Care System Association (JCSA)) และ Nippon Active Life Club (NALC) ทั้งหมดที่กล่าวมานี้จัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมาย NPO นอกจากธนาคารเวลาที่ตั้งขึ้นในประเทศญี่ปุ่นแล้ว องค์กรธนาคารเวลา (Timebank) ของประเทศสหรัฐอเมริกาจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1995 มีสำนักงานอยู่ในกรุงวอชิงตันดีซี จัดตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลรูปแบบองค์กรไม่แสวงหากำไร (Non-profit Organization) วอชิงตันดีซีได้รับเอากฎหมาย District of Columbia Code ว่าด้วยองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร หรือ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations Chapter 4 มาปรับใช้กับองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร

4.2 รูปแบบองค์กร

กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นนิยามความหมายของ “องค์กรไม่แสวงหากำไรในกิจกรรมที่กำหนด” (corporation engaging in specified non-profit activities)⁵¹ หมายถึง องค์กรที่มีวัตถุประสงค์หลักในการดำเนินกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไรและที่เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกและการเลิกเป็นสมาชิกที่สมเหตุสมผล มีจำนวนเจ้าหน้าที่ได้รับค่าตอบแทนรวมแล้วไม่เกินหนึ่งในสามของเจ้าหน้าที่ทั้งหมด โดยมีกิจกรรมขององค์กรที่มีได้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่คำสอนทางศาสนา ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม สนับสนุน หรือคัดค้านทางการเมือง มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อแนะนำ สนับสนุน หรือคัดค้านการเข้ารับราชการ โดยองค์กรดังกล่าวต้องดำเนินกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไรตามที่กำหนด (specified non-profit activities)” หมายถึง กิจกรรมที่ระบุไว้ตามที่แนบไว้ในตารางต่อท้ายกฎหมายจำนวน 20 กิจกรรม เช่น การพัฒนาชุมชน สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม การท่องเที่ยว การกีฬา เป็นต้น

กฎหมายของสหรัฐอเมริกา นิยามคำว่า “องค์กรการกุศล”⁵² (Charitable corporation) หมายถึง “องค์กรไม่แสวงหากำไรในประเทศที่ดำเนินการเพื่อการกุศลเป็นหลัก หรือดำเนินการเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการกุศลหนึ่งหรือมากกว่านั้น”

4.3 การจัดตั้งองค์กร

กฎหมายของประเทศญี่ปุ่น กำหนดให้บุคคลผู้ที่ประสงค์จะจัดตั้งต้องยื่นคำร้องขอจัดตั้งพร้อมแนบเอกสารตามที่กฎหมายกำหนดต่อหน่วยงานที่ได้รับมอบอำนาจ ข้อบังคับ

⁵¹ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 2.2.

⁵² Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations Chapter 4 § 29-401.02. (3) “Charitable corporation” means a domestic nonprofit corporation that is operated primarily or exclusively for one or more charitable purposes.

ขององค์กรจะต้องประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ ชื่อ ประเภทของกิจกรรม สถานที่ทำงาน การบอกรับและการเลิกเป็นสมาชิก ททรัพย์สิน และบัญชี เป็นต้น⁵³ และดำเนินการจดทะเบียนตามที่รัฐมนตรีกำหนด ทั้งนี้ การจัดตั้งนั้นให้นำกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสมาคมและมูลนิธิมาปรับใช้โดยอนุโลม⁵⁴ คำร้องขอจัดตั้งต้องได้รับการรับรองความถูกต้องจากหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจถึงคุณสมบัติ เช่น ต้องไม่มีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมรุนแรง ผู้ยื่นคำร้องต้องมีรายชื่อสมาชิกอย่างน้อย 10 คน เมื่อตรวจสอบแล้วและให้การรับรองหรือไม่จะแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรให้แก่ผู้ยื่นคำร้องขอจัดตั้งต่อไป⁵⁵

กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดให้บุคคลคนเดียวหรือมากกว่าสามารถจัดตั้งองค์กรไม่แสวงหากำไรได้โดยยื่นคำร้องส่งข้อบังคับขององค์กรไปยังนายกเทศมนตรี⁵⁶ ข้อบังคับเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ประกอบไปด้วยชื่อขององค์กรไม่แสวงหากำไร ายานาม คณะบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งกรรมการชุดแรก ชื่อสมาชิกกลุ่มแรก วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง ข้อกำหนดต่างในการการควบคุม จำกัด และการดำเนินการขององค์กร ตลอดจนความรับผิดชอบขององค์กรและกรรมการ⁵⁷

4.4 อำนาจขององค์กร

กฎหมาย NPO ของประเทศญี่ปุ่นในเรื่องอำนาจขององค์กรนั้นจะนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งมาปรับใช้โดยโดยอนุโลม⁵⁸ กล่าวคือ นิติบุคคลจะมีสิทธิและทำหน้าที่ตามขอบเขตของวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในข้อบังคับ⁵⁹ และนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดกับผู้อื่นโดยกรรมการหรือตัวแทนอื่น ๆ ในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ หากความเสียหายใด ๆ เกิดขึ้นกับผู้อื่นเนื่องจากการกระทำใด ๆ ที่เกินขอบเขตของวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่เกี่ยวข้อง สมาชิกและกรรมการที่ยินยอมให้มิตีเกี่ยวกับการกระทำความผิด และกรรมการหรือตัวแทนอื่น ๆ ที่ลงมติดังกล่าวจะต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อความเสียหายดังกล่าว⁶⁰

กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา องค์กรไม่แสวงหากำไรมีอำนาจกระทำการเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาเพื่อดำเนินกิจการต่าง ๆ รวมถึงอำนาจในการทำนิติกรรมสัญญาต่าง ๆ การฟ้อง

⁵³ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 11.

⁵⁴ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 7.

⁵⁵ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 12.

⁵⁶ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-402.01.

⁵⁷ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-402.02.

⁵⁸ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 8.

⁵⁹ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 43 of the Civil Code.

⁶⁰ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 44 of the Civil Code.

และถูกฟ้องในนามนิติบุคคล การดำเนินการอื่นใดที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ส่งเสริมสอดคล้องกับกิจกรรมขององค์กร⁶¹

4.5 การเข้าเป็นสมาชิกองค์กร

กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นการเข้าเป็นสมาชิกนั้นเป็นไปตามข้อบังคับขององค์กรที่ได้จดทะเบียนไว้ ซึ่งในข้อบังคับดังกล่าวจะต้องกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของการเข้าเป็นสมาชิก และการสิ้นสุดความเป็นสมาชิก⁶²

กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา นิยาม สมาชิก คือ บุคคลที่มีสิทธิและหน้าที่ตามข้อบังคับและกฎหมาย⁶³ ทั้งนี้องค์กรไม่จำเป็นต้องมีสมาชิกก็ได้⁶⁴ สมาชิกจะไม่ได้หุ้นหรือเงินปันผล การโอนความเป็นสมาชิกจะกระทำมิได้เว้นแต่ได้กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือกฎหมาย⁶⁵ สมาชิกไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำ หนี้สิน หรือภาระผูกพันขององค์กร⁶⁶ สมาชิกอาจถูกเรียกเก็บค่าธรรมเนียม โดยจำนวนและวิธีการเก็บนั้นอาจกำหนดไว้ในข้อบังคับขององค์กร⁶⁷ สมาชิกสามารถลาออกได้ตลอดเวลา ทั้งนี้การลาออกนั้นทำให้สมาชิกพ้นจากภาระผูกพันที่เกิดขึ้นหรือข้อผูกพันที่เกิดขึ้นก่อนการลาออก⁶⁸

4.6 การจัดการองค์กร

กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้ต้องมีกรรมการตั้งแต่สามคนขึ้นไปและผู้ตรวจสอบบัญชีอย่างน้อยหนึ่งคนขึ้นไปเป็นเจ้าหน้าที่⁶⁹ กรรมการมีอำนาจกระทำการแทนองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรโดยอำนาจในการเป็นตัวแทนอาจถูกจำกัดโดยข้อบังคับขององค์กร⁷⁰

กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาคำหนดให้ต้องมีคณะกรรมการ⁷¹ อำนาจขององค์กรทั้งหมดจะต้องใช้โดยหรืออยู่ภายใต้อำนาจของคณะกรรมการขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไร และกิจกรรมและกิจการของบริษัทจะได้รับการจัดการโดยหรืออยู่ภายใต้การกำกับของคณะกรรมการ

⁶¹ § 29-403.02

⁶² Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 11 (4).

⁶³ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-401.02.

⁶⁴ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-404.01.

⁶⁵ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-404.11.

⁶⁶ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-404.12.

⁶⁷ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-404.13.

⁶⁸ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-404.20.

⁶⁹ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 15.

⁷⁰ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 16.

⁷¹ Nonprofit Corporation Act 2019 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-401.02.

องค์กรไม่แสวงหากำไร เว้นแต่กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในข้อบังคับขององค์กร⁷² กรรมการขององค์กรต้องเป็นบุคคลธรรมดา โดยคณะกรรมการชุดหนึ่งต้องประกอบไปด้วยกรรมการตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป โดยจำนวนจะระบุหรือกำหนดไว้ในข้อบังคับ⁷³ กรรมการอาจได้รับค่าตอบแทนได้เว้นแต่ข้อบังคับกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น⁷⁴ องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรจะต้องมีเจ้าหน้าที่ 2 คนแยกกัน คนหนึ่งรับผิดชอบการจัดการของบริษัทและอีกคนหนึ่งรับผิดชอบสำหรับ กิจกรรมทางการเงินของบริษัท⁷⁵ เจ้าหน้าที่แต่ละคนมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ และหน้าที่ที่คณะกรรมการกำหนด⁷⁶

4.1.6 การสิ้นของสุดองค์กร

กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นองค์กรอาจสิ้นสุดลงได้ดังนี้⁷⁷ มีมติที่ประชุมให้เลิก กำหนดไว้ในข้อบังคับ การขาดสมาชิกในองค์กร การควมรวมกิจการ การล้มละลาย การเพิกถอนการจัดตั้งองค์กร เมื่อเลิกกิจการแล้วต้องมีการชำระบัญชีและแจ้งต่อหน่วยงานรัฐ

กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาคณะกรรมการองค์กรอาจเสนอต่อสมาชิกให้ยุบองค์กรได้ โดยสมาชิกที่มีสิทธิลงคะแนนเสียงได้อนุมัติตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ หากองค์กรไม่มีสมาชิกที่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในการยุบองค์กร ข้อเสนอให้เลิกกิจการจะต้องได้รับการรับรองโดยองค์กรเมื่อได้รับการรับรองจากคณะกรรมการองค์กร⁷⁸ เมื่อได้รับการอนุมัติให้ยุบเลิกองค์กรแล้วให้ส่งคำร้องของเลิกกิจการไปยังนายกเทศมนตรี⁷⁹

4.1.7 การรับประโยชน์ด้านภาษี

กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นองค์กรไม่แสวงหากำไรในกิจกรรมที่กำหนดจะไม่ได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล และผู้บริจาคจะไม่ได้รับการลดหย่อนภาษี แต่หากต้องการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล และผู้บริจาคซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลได้รับลดหย่อนภาษี องค์กรไม่แสวงหากำไรในกิจกรรมที่กำหนด จะต้องได้รับการอนุมัติอีกชั้นหนึ่งให้เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรในกิจกรรมที่กำหนดที่ได้รับอนุมัติแล้ว (Approved Corporation Engaging in Specified Non-profit Activities)⁸⁰

⁷² Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-406.01.

⁷³ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-406.03.

⁷⁴ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-406.11.

⁷⁵ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-406.40.

⁷⁶ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-406.41.

⁷⁷ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 31.

⁷⁸ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-412.02.

⁷⁹ Nonprofit Corporation Act 2010 Title 29 - Business Organizations, Chapter 4 § 29-412.03.

⁸⁰ Law to Promote Specified Nonprofit Activities, Article 70.

กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาองค์กรไม่แสวงหากำไรที่มีวัตถุประสงค์ทางศาสนา การกุศล วิทยาศาสตร์ การทดสอบเพื่อความปลอดภัยสาธารณะ วรรณกรรม หรือการศึกษา หรือเพื่อส่งเสริมการแข่งขันกีฬาหรือเพื่อป้องกันการทารุณกรรมเด็กหรือสัตว์ได้รับการยกเว้น ภาษีตามกฎหมาย US Code § 501 (c) (3)

5. วิเคราะห์มาตรการกฎหมายเกี่ยวกับธนาคารเวลาในประเทศไทย

จากการศึกษากฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการจัดตั้งธนาคารเวลานำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อให้ทราบว่าประเทศไทยควรมีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับธนาคารเวลาหรือไม่ อย่างไร

5.1 กฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งธนาคารเวลา

การจัดตั้งธนาคารเวลาซึ่งมีลักษณะเป็น “องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร” นั้น จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรใช้บังคับโดยตรง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นเป็นกฎหมายที่กำหนดการก่อตั้งสมาคมไว้อย่างกว้าง ๆ กำหนดเพียงต้องไม่มีวัตถุประสงค์ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเท่านั้นเพื่อให้เกิดการจัดตั้งสมาคมในหลายรูปแบบ ไม่ได้จำกัดหรือกำหนดวัตถุประสงค์ไว้เฉพาะจะต้องเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์แต่อย่างใด หรือองค์กรสาธารณประโยชน์ที่ได้รับการรับรองตามพระราชบัญญัติการส่งเสริมสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่มุ่งส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมของรัฐให้แก่ชุมชน มากกว่าที่จะเป็นกฎหมายส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรอย่างแท้จริง

ในต่างประเทศอย่างเช่น ประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกามีกฎหมายว่าด้วยองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรเพื่อกำกับดูแล ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างแท้จริง ประเทศญี่ปุ่นที่กำหนดลักษณะขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไรแตกต่างจากสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่ง โดยกำหนดกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไรไว้เป็นการเฉพาะไว้ 20 ประเภท และเจ้าหน้าที่ขององค์กรได้รับค่าตอบแทน มีจำนวนไม่เกินหนึ่งในสามของจำนวนเจ้าหน้าที่ทั้งหมดเป็นการแสดงออกขององค์กรที่เกิดจากอาสาศักดิ์ในขณะที่สมาคมตามกฎหมายแพ่งนั้นไม่ได้กำหนดไว้ละเอียดในเรื่องนี้ ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดวัตถุประสงค์เพื่อการกุศลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้รับการยกเว้นภาษีภายใต้มาตรา 501 (c) (3) ของ Internal Revenue Code ในขณะที่ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคมนั้นจะช่วยให้องค์กรภาคประชาสังคมมีสถานะเป็นนิติบุคคล

และได้รับ สิทธิประโยชน์ตามกฎหมายในเรื่องภาษีและเงินสนับสนุนจากรัฐและเอกชน แต่ยังคงเป็นร่างกฎหมายที่ยังไม่มีผลใช้บังคับแต่อย่างใด

5.2 การจัดตั้ง

ตามกฎหมายของของไทยกฎหมายกำหนดให้สมาคมต้องจดทะเบียน จึงจะมีสถานะเป็นนิติบุคคล ส่วนการเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ ต้องอยู่ในรูปของสมาคมจึงจะรับรอง ขณะที่องค์กรสวัสดิการชุมชนต้องได้รับการรับรองก่อนจึงจะดำเนินการได้ในรูปของคณะบุคคลเท่านั้น สำหรับร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคมนี้เป็นการเปิดกว้างให้แก่องค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรธุรกิจไม่ว่ามีสถานะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ตามจัดแจ้งกับสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคมเท่านั้น

จากการศึกษา พบว่า การจัดตั้งธนาคารเวลาอยู่ในรูปสมาคมสามารถดำเนินการได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องกำหนดเงื่อนไขไว้อย่างกว้าง ๆ ในการจัดตั้งดังกล่าวไปแล้ว แต่หากต้องการจัดตั้งเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ จะพบข้อจำกัดในเรื่องบุคลากรในขณะจัดตั้ง กล่าวคือ ต้องมีบุคลากร อาสาสมัครหรือที่ปรึกษาที่ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ทำให้การจัดตั้งธนาคารเวลาต้องจัดหาบุคลากรดังกล่าวทั้งที่ไม่มีความจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าว เพื่อดำเนินการขณะที่ธนาคารเวลามีลักษณะคล้ายกับองค์กรสวัสดิการชุมชนในเรื่องการรวมตัวกันเพื่อบริการสวัสดิการสังคมในระดับชุมชน มีการบริหารทรัพยากรและแลกเปลี่ยนแรงงาน แต่ข้อจำกัดขององค์กรประเภทนี้ คือ ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล สำหรับประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาการจัดตั้งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรต้องดำเนินการจดทะเบียนกับหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ จึงจะมีสถานะเป็นนิติบุคคล ขณะที่ร่างกฎหมายทั้งสองฉบับที่กล่าวมาก่อนหน้านี้เป็นการรับจัดแจ้งเท่านั้น ดังนั้น การมีสถานะเป็นนิติบุคคลจึงยังคงต้องจัดตั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

5.3 การเข้าเป็นสมาชิก

จากการศึกษา พบว่า การเข้าเป็นสมาชิก นอกจากการเป็นสมาชิกของธนาคารเวลานั้นเป็นไปตามข้อบังคับขององค์กรที่อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เหมือนกันทั้งกฎหมายญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และกฎหมายไทย สำหรับกฎหมายไทยหากเป็นสมาคม อยู่ในรูปของข้อบังคับสมาคม หากเป็นคณะบุคคลไม่เป็นนิติบุคคล อย่างเช่น องค์กรสวัสดิการชุมชน การเข้าเป็นสมาชิกเป็นไปตามข้อบังคับหรือระเบียบขององค์กรภาคประชาชน

ดังนั้น ธนาคารเวลาไม่ว่าจะอยู่ในรูปของนิติบุคคลหรือไม่ต้องจัดทำข้อบังคับและกำหนดในข้อบังคับถึงวิธีการรับและออกจากการเป็นสมาชิก ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก

ทั้งนี้ หากอยู่ในรูปของสมาคมต้องเสียค่าบำรุงและความรับผิดชอบในหนี้ไม่เกินจำนวนค่าบำรุงที่สมาชิกค้างอยู่ แต่หากอยู่ในรูปองค์กรสวัสดิการชุมชนแล้วเมื่อไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล ความรับผิดชอบในหนี้ขององค์กรจึงอยู่กับตัวสมาชิกทุกคน การอยู่ในรูปนิติบุคคลจึงดีกว่า

5.4 อำนาจและการจัดการองค์กร

อำนาจของนิติบุคคลตามกฎหมายของประเทศไทย กฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของสหรัฐอเมริกาเป็นไปตามกฎหมายจัดตั้ง และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับซึ่งเป็นตัวกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการดำเนินการของนิติบุคคลนั้นๆ

ในการจัดการองค์กรตามกฎหมายของไทยหากเป็นนิติบุคคลจะอยู่ในรูปของกรรมการ เช่น กรรมการสมาคม กรรมการสมาคมองค์กรสาธารณประโยชน์ ถือเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมของนิติบุคคลตามกฎหมายและข้อบังคับ และเป็นผู้แทนของนิติบุคคลในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก เช่น ผู้จัดการสมาคม โดยกฎหมายไม่ได้กำหนดจำนวนกรรมการแต่ให้เป็นไปตามข้อบังคับ สำหรับประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา กฎหมายกำหนดจำนวนกรรมการไว้แน่นอนว่าต้องมีจำนวน 3 คนขึ้นไป และกระทำการตามข้อบังคับตลอดจนเป็นผู้แทนในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก ในส่วนของการดำเนินการนอกจากกรรมการแล้วกฎหมายของญี่ปุ่นต้องมีผู้ตรวจสอบบัญชี ขณะที่ของสหรัฐต้องมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบทางการเงินด้วยเช่นกัน

ดังนั้น การจัดการธนาคารเวลาในรูปของนิติบุคคลจึงต้องมีข้อบังคับโดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อดำเนินกิจกรรมในรูปแบบธนาคารเวลา มีกรรมการเป็นผู้ดำเนินการแทน และมีเจ้าหน้าที่บัญชีเพื่อตรวจสอบและรับผิดชอบทางการเงินของธนาคารเวลา ในส่วนของธนาคารเวลาในรูปแบบของกลุ่มบุคคลนั้นในการยื่นคำขอรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชนกฎหมายไม่ได้กำหนดให้ต้องมีกรรมการ เพียงแต่กำหนดให้มีการบริหารจัดการที่เกิดจากการร่วมมือกันเท่านั้น

5.5 การสิ้นสุดขององค์กร

การสิ้นสุดของนิติบุคคลของกฎหมายไทย ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา เป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับ เช่น ล้มละลาย ที่ประชุมใหญ่มีมติให้เลิก การถูกถอนทางทะเบียน เป็นต้น ทั้งนี้ ต้องมีการชำระบัญชีและแจ้งต่อหน่วยงานของรัฐ ขณะที่หากไม่ได้ดำเนินการในรูปของนิติบุคคลนั้น กรณีองค์กรสวัสดิการชุมชนให้แจ้งต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อประกาศยกเลิกต่อไป

การเลิกธนาคารเวลาหากเป็นนิติบุคคลจึงจำเป็นต้องดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมาย ในขณะที่ในรูปแบบของกลุ่มบุคคลนั้นการสิ้นสุดนั้นเกิดจากการตกลงร่วมกันเท่านั้น

5.6 การรับประโยชน์ด้านภาษี

กฎหมายของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาองค์กรไม่แสวงกำไรจะได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษีตามที่กฎหมายกำหนด สำหรับประเทศไทย สมาคมหรือมูลนิธิที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ประกาศกำหนดให้เป็นองค์กรหรือสถานสาธารณกุศล⁸¹ จะได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลตามประมวลรัษฎากร และผู้บริจาคได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี⁸² องค์กรสาธารณประโยชน์ประเภทองค์กรภาคเอกชนและกองทุนการกุศลซึ่งไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล กองทุนดังกล่าวมีสถานะเป็นคณะบุคคล เงินที่ได้รับการบริจาคหรือเงินที่ได้จากการประกอบกิจการถือเป็นเงินได้อื่นๆ ตามมาตรา 40 (8) แห่งประมวลรัษฎากรต้องนำมาเสียภาษี เงินได้ในนามคณะบุคคล⁸³ ดังนั้น การจัดตั้งธนาคารเวลาในรูปแบบของสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือ สมาคมที่ได้รับการรับรองเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ต้องอาศัยประกาศกระทรวงการคลัง จึงจะได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษี ขณะที่การจัดตั้งธนาคารเวลาในรูปแบบคณะบุคคลที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลจะไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีแต่อย่างใด

ส่วนการบริจาคให้กับสมาคมซึ่งไม่ได้รับการประกาศให้เป็นองค์กร หรือสถานสาธารณกุศล อย่างเช่น องค์กรสาธารณประโยชน์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 และกองทุนการกุศล ผู้บริจาคบุคคลธรรมดาไม่ได้รับสิทธิลดหย่อนการบริจาค และผู้บริจาคที่เป็นนิติบุคคลย่อมไม่ได้รับสิทธิหักรายจ่ายจากการบริจาค

ขณะที่ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม กำหนดให้องค์กรภาคประชาสังคมไม่ว่าจะมีสถานะเป็นนิติบุคคลหรือไม่มีสิทธิได้รับยกเว้นภาษี ตลอดจนบุคคลซึ่งให้การสนับสนุน หรือบุคคลที่บริจาคได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษี

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

จากการศึกษาการนำแนวคิดธนาคารเวลามาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เป็นข้อดีด้วยการที่สังคมไทยมีวัฒนธรรมของการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นทุนเดิม และเป็นการสร้างสังคมให้เกิดการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

⁸¹ ตามมาตรา 47(7)(ข) แห่งประมวลรัษฎากร.

⁸² กรมสรรพากร, “มูลนิธหรือสมาคมที่ได้รับการยกเว้นภาษี,” สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2564, <https://www.rd.go.th/44187.html>.

⁸³ หนังสือตอบข้อหารือกรมสรรพากรเลขที่ 0702/2847 ลงวันที่ 2 มิถุนายน 2551.

สำหรับรูปแบบการดำเนินการของธนาคารเวลาตามกฎหมายของประเทศไทย กฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา พอสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้ คือ การดำเนินกิจกรรมของธนาคารเวลาเป็นการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่ไม่ได้แสวงหารายได้มาแบ่งปันกัน การดำเนินการจำเป็นต้องมีสมาชิกได้แก่กลุ่มคนในชุมชน การบริหารจัดการโดยอยู่ในรูปคณะกรรมการบริหาร มีผู้จัดการธนาคารเวลา มีผู้ประสานงานทำหน้าที่จัดกิจกรรม มีนักบัญชี และนักเทคนิค สิ่งสนับสนุน เช่น สถานที่ตั้ง การจัดการข้อมูล โปรแกรมซอฟต์แวร์ และเงิน มาจากค่าบำรุงสมาชิก การบริจาค พุนจากหน่วยงานของรัฐ เป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งทั้งหมดนี้หากจัดตั้งให้อยู่ในรูปนิติบุคคลจะทำให้การดำเนินงานของธนาคารเวลามีความคล่องตัว โปร่งใส และตรวจสอบได้

ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศต้นกำเนิดของธนาคารเวลา ทั้งสองประเทศตรากฎหมายส่งเสริมกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไรเพื่อรองรับการดำเนินการองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร โดยเฉพาะญี่ปุ่นนั้นการตรากฎหมายเป็นผลจากการเกิดขึ้นของเครือข่ายธนาคารเวลาที่วัตถุประสงค์เริ่มแรก คือ ดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลที่จะจูงใจกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ ซึ่งการจัดตั้งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรและมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายตอบโจทย์ในเรื่อง กำหนดวัตถุประสงค์ขององค์กรเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างชัดเจน การเข้าออกของสมาชิก สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก การบริหารจัดการซึ่งต้องมีกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนเป็นผู้บริหารจัดการธนาคารเวลา ตลอดจนเจ้าหน้าที่ดำเนินการในด้านต่าง ๆ เช่น จัดหาผู้ให้บริการ ผู้รับบริการ จัดการเชื่อมต่อระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ การจัดเก็บเวลา และติดตามตรวจสอบ ซึ่งสามารถกำหนดอยู่ในข้อบังคับขององค์กร มีนักบัญชีทำหน้าที่บันทึกข้อมูลทางการเงินตามระบบของการบัญชีและตรวจสอบความถูกต้อง ปัจจัยสำคัญอีกประการ คือ เงินสนับสนุนการดำเนินการ เนื่องจากเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหารายได้มาแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกจึงจำเป็นต้องมีรายได้จากค่าสมาชิก การบริจาค เพื่อมาเป็นทุนในการบริหารจัดการ ซึ่งธนาคารเวลาเองจะได้รับประโยชน์หากจัดตั้งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรในรูปนิติบุคคลโดยได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษี องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร จึงมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง ลักษณะการดำเนินการ และประโยชน์จากรูปแบบองค์กรแตกต่างจากสมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ และองค์กรสวัสดิการชุมชน

ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรเป็นกฎหมายแม่บทหรือกฎหมายกลาง คงมีแต่พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่มุ่งส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ชุมชนเป็นหลัก การจัดตั้งองค์กรตามกฎหมายนี้จำกัดให้สมาคมต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดสวัสดิการสังคมเพื่อประโยชน์ในการรับสิทธิประโยชน์หรือ

เงินช่วยเหลือจากกองทุน แต่องค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายนี้ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี แก่องค์กรหรือผู้บริจาค ซึ่งหากเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรแล้วจะได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าว

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธนาคารเวลาของประเทศไทยและต่างประเทศ ประกอบกับมาตรการกฎหมายที่จะนำไปปรับใช้กับธนาคารเวลา ผู้เขียนเห็นว่ามี ความจำเป็น ต้องตรากฎหมายขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรที่มีวัตถุประสงค์ ดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ และตราทบทบัญญัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์เพื่อให้เกิด ผลต่อการจัดตั้งธนาคารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1) การส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์และไม่ได้ แสวงหากำไรมาแบ่งปันกัน อย่างเช่น ธนาคารเวลา ควรที่จะตรากฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรให้มีสถานะเป็นนิติบุคคล กำหนดประเภทของกิจกรรมต่างๆ ต้องเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ที่แท้จริงและเหมาะสม โดยต้องไม่มีการนำรายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกและดำเนินการโดยภาคเอกชน ไม่ใช่หน่วยงานภาครัฐ การจัดตั้งโดยวิธีจดทะเบียนเพื่อให้หน่วยงานของรัฐได้ควบคุม กำกับดูแล เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

2) กฎหมายส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรนี้ ควรมีบทบัญญัติประกอบ ไปด้วยส่วนสำคัญเกี่ยวกับองค์กร ดังนี้ (1) หลักการทั่วไปและกำหนดประเภทของกิจกรรมเพื่อ สาธารณประโยชน์ที่จะนำมาขอจัดตั้งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (2) ลักษณะขององค์กรที่ ไม่แสวงหากำไรภายใต้กฎหมายฉบับนี้ (3) การจัดตั้งและข้อบังคับ (4) วัตถุประสงค์และอำนาจ ขององค์กร (5) การบอกรับ การสิ้นสุด สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก (6) การจัดการองค์กร ว่าด้วย ที่มา อำนาจการสิ้นสุด ของกรรมการ เจ้าหน้าที่และพนักงาน (7) การสิ้นสุดขององค์กร (8) การชำระบัญชี

3) องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรที่ ไม่แสวงหากำไรนี้มีสิทธิได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนต่างๆของหน่วยงานภาครัฐที่มี วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์หรือจัดสวัสดิการสังคม เช่น ธนาคารเวลาที่ตั้งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรตามกฎหมายนี้หากมีวัตถุประสงค์และ การดำเนินการเพื่อผู้สูงอายุแล้วให้มีสิทธิขอเงินสนับสนุนจากกองทุนผู้สูงอายุ หรือ ให้มีสิทธิ ได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมตามพระราชบัญญัติส่งเสริม การจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 โดยไม่จำเป็นต้องขอรับรองเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ หรือองค์กรสวัสดิการชุมชนอีก

4) องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรที่จัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายนี้ได้รับการยกเว้นภาษีสำหรับเงินที่ได้รับการอุดหนุนจากกองทุน หรือเงินที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานหรือหน่วยงานของรัฐ และดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรตามกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ประมวลรัษฎากรกำหนด บุคคลซึ่งให้การสนับสนุนองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษีอากร เฉพาะการบริจาคให้แก่กองทุน หรือการดำเนินงานขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ตามที่กำหนดไว้ในประมวลรัษฎากร บุคคลที่บริจาคเงินให้แก่องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรมีสิทธินำจำนวนเงินที่บริจาคไปหักลดหย่อนหรือรายจ่าย เช่นเดียวกันกับการบริจาคเพื่อองค์กรสาธารณประโยชน์ตามประมวลรัษฎากร

References

- Cahn, Edgar S. *No More Throw-Away People the Co-Production Imperative*. 2nd ed. Washington, DC: Essential Books, 2004.
- Community Organizations Development Institute. "Community Organizations Development Institute Community Welfare." Accessed 7 May 7, 2021. <https://web.codi.or.th/faq/20190425-844/>. [in Thai]
- Division of Older Persons Welfare Promotion and Rights Protection, Rights and Liberties Protection Department. *Guidelines for the Operation of the Time Bank of Thailand*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing, 2019. [in Thai]
- Forecast Statistics Division National Statistical Office. *The 2018 Non-Profit Organization Survey*. The 2018 Non-Profit Organization Survey. Bangkok: Dokbea, 2019. [in Thai]
- Hayashi, M. "Japan's Fureai Kippu Time-Banking in Elderly Care: Origins, Development, Challenges and Impact." *International Journal of Community Currency Research* 16, no. A (2012): 30-44.
- Lietaer, Bernard. "Complementary Currencies in Japan Today: History, Originality and Relevance." *International Journal of Community Currency Research* 8, no. 1 (2004): 1-23.
- Miller, Jill. "Both borrowers and Lenders: Time Banks and the Aged in Japan." Master's thesis, Australian National University, 2008.
- Miller, Jill. "Mizushima and her Creation of Time Banking." Accessed June 8, 2021. <http://www.transitsocialinnovation.eu/sii/ctp/tb-japan-1>.
- Nate Hongkrait. *Research and Development of Policy Proposals for the Implementation of "Time Bank"* (Research Report). Bangkok: Office of Public Policy Development Support for the Well-Being of an Aging Society, 2018. [in Thai]
- Pekkanen, R. "Japan's New Politics: The Case of the NPO Law," *Journal of Japanese Studies* 26, no. 1 (2001): 118-148.
- The Revenue Department. "Foundations or Associations Exempt from Taxes." Accessed March 7, 2021. <https://www.rd.go.th/44187.html>. [in Thai]